

Poznań, dnia 20 października 2017 r.

dr hab. Krzysztof Stroński, prof. UAM

Katedra Orientalistyki UAM

ul. 28 Czerwca 1956 nr 198

61-485 Poznań

Ocena rozprawy doktorskiej mgra Piotra Borka pt.

Bhuszan Tripathi i historyczna pragmatyka dworskiej kultury literackiej języka braź w państwie Marathów (XVII w.)

napisanej pod kierunkiem dr. hab. Cezarego Galewicza oraz promotor pomocniczej

dr Aleksandry Turek

Rozprawa doktorska mgra Borka to niezwykle ambitna i ciekawa próba spojrzenia na pewien fragment literatury nurtu *rīti* przez pryzmat historyczno-pragmatyczny. Doktorant próbuje odpowiedzieć na szereg pytań związanych z funkcjonowaniem historii w dziele Bhuszana Tripathiego 'Klejnot króla Śiwadźiego' (Śivbhūṣan lub Śivrājbhūṣaṇ). Próbuje udowodnić, że dzieło należące do nurtu poezji dworskiej miało, oprócz czysto estetycznych funkcji, także funkcje pragmatyczne.

Po pierwsze należy zadać sobie pytanie, czy doktorantowi udało się osiągnąć zamierzony cel. Otóż odpowiedź na to pytanie może być wyłącznie pozytywna. Wiodąca teza pracy sformułowana na stronie 11 która brzmi „Pragmatyka ekspresji literackiej stanowi część procesu mobilizacji materialnych, ekonomicznych i symbolicznych form konsolidacji władzy. Forma i środki ekspresji zostały zaangażowane w procesie konsolidacji władzy. Poemat i gatunek okazały się skutecznymi instrumentami w tym procesie.” została zweryfikowana pozytywnie przy użyciu solidnego warsztatu filologicznego wspieranego dyskursem historycznym.

Na wstępie doktorant przedstawił szczegółowy stan badań nad poezją Bhuszana zarówno w Indiach, jak i poza Indiami. Mgr Borek pokazuje, że wybór autora i dzieła jest od początku bardzo świadomy. Kieruje się on chęcią nowego spojrzenia na poezję Bhuszana,

U

spojrzenia pozbawionego etnocentryzmu, spojrzenia krytycznego poprzez precyzyjną filologiczną analizę tekstu. Dlaczego doktorant wybrał właśnie 'Klejnot króla Śiwadźiego'? Tu nie ma najmniejszej wątpliwości – to dzieło właśnie z jednej strony odnosi się do konkretnych wydarzeń historycznych związanych z życiem Śiwadźiego, a z drugiej strony napisane zostało w formie, która uznawana jest za mało adekwatną do zapisu zdarzeń historycznych.

We wprowadzeniu jedynie rozdział 3. Struktura i język w moim odczuciu pozostawia pewien niedosyt. Otóż nie ulega wątpliwości, że bradź oraz awadhi to najważniejsze dialekty regionu, od których w zasadzie zaczyna się dyskurs na temat historii literatury hindi. Jednakże w kontekście ponadregionalnego charakteru języka bradź może warto by się nieco głębiej zastanowić dlaczego bradź, a nie inny dialekt był w stanie 'przebić się' na południe. Ponadto warto by chyba zastanowić się nad ponadregionalnym charakterem innych wariantów językowych. Z pewnością dobrze znane jest doktorantowi dzieło znakomitego czeskiego indologa dra Jaroslava Strnada 'Morphology and Syntax of Old Hindī'. We wstępie do swego dzieła Strnad przywołuje nie tylko Kabira jako znakomity przykład poety tworzącego w języku hybrydowym *sādhukkārī*, ale także nawiązuje do Nāmdeva, w którego twórczości elementy marathi przeplatają się z radźastańskimi. Doktorant podkreśla, iż język Bhuszana jest także pewną hybrydą i odnosi to zjawisko do pewnej dążności do innowacji oraz zróżnicowania funkcjonalnego poszczególnych rejestrów. Jednakże jest też jeden bardzo istotny czynnik, który chyba nie powinien zostać pominięty w dyskursie nad ponadregionalnym charakterem języka Bhuszana. O czynniku tym doktorant pisze wprost ale go nie interpretuje – mianowicie elementy *khaṛī bolī*. Otóż w kraju Marathów obok dominującego języka marathi funkcjonował też dialekt *dakkhinī* oparty na dialekcie okolic Delhi a pełniący bardzo ważną funkcję na Dekanie. Bliskość bradźu i dakkhini (oba dialekty należą do grupy zachodniej) mogła sprawiać, że poemat był łatwiejszy w odbiorze dla publiczności posługującej się głównie marathi.

Rozdział I poświęcony jest bardzo obszernej dyskusji na temat konceptualizacji historii w odniesieniu do subkontynentu indyjskiego. Krok po kroku, doktorant bardzo precyzyjnie przedstawił typologię postaw europejskich, a także indyjskich (ukształtowanych pod wpływem historiografii europejskiej) negujących istnienie historii w tradycji indyjskiej. W rozdziale II za niezwykle cenne uznaję próby pokazania innych od europejskich wzorców

form ekspresji literackich, które także mogły i służyły zapisywaniu zdarzeń historycznych. Zaskoczyło mnie w tym rozdziale niezwykle twórcze podejście doktoranta do metodologii zaproponowanej w książce Rao Velcheru, Davida Shulmana, Sanjaya Subrahmanyam, *Textures of Time: Writing History in South India 1600–1800*. Otóż doktorant rozwinął pewne idee tego dzieła. Autorzy *Textures of Time* stawiają tezę, iż historię można pisać w gatunkach 'niehistorycznych' i tak właśnie działo się na subkontynencie. I tu dotykamy problemu *tekstury*, która ma być głównym narzędziem badawczym doktoranta. Autorzy *Textures of Time* opierają swą metodę na procedurze wnikliwego czytania, która zakłada wielopoziomową analizę warstwy historycznej, stylistycznej, retorycznej, leksykalnej czy gramatycznej. Po uważnej lekturze *Textures of Time* widzimy jednak, że w przypadku analizy warstwy językowej na deklaracjach się kończy, a stwierdzenia dotyczące różnych narzędzi stylistycznych, leksyki czy gramatyki są tak ogólnikowe, że aż ocierają się o banał. Inaczej u mgra Borka – na przykład deklarowana przez niego analiza wybranych form gramatycznych *perfectum* ma rzeczywiście miejsce. Jest zatem w swej propozycji metodologicznej dużo bardziej konkretny niż sami pomysłodawcy *tekstury*. Stąd też uważam, że doktorant nie tylko przejął pewne wątki metodologiczne *tekstury*, ale je doprecyzował i przeniósł na grunt poezji dworskiej bradź.

Zawarta w rozdziale III analiza poematu pod kątem zapisu historii i przy uwzględnieniu metodologii *tekstury* przyniosła według mnie bardzo obiecujące efekty. Magister Borek skupił się tu na elemencie *tekstury* gramatycznej, jakim było użycie *perfectum* 'oraz na próbie określenia intencjonalności poszczególnych fragmentów tekstu' (str. 121). Solidna analiza filologiczna została poparta bardzo dobrze przetłumaczonymi fragmentami poematu. Jedyne miejsce, gdzie tłumaczenie wydało mi się pierwotnie nieco nieczytelne znajduje się na stronie 128 „Bhuszan powiada: Śiwadźi Śah[dźiego] zapragnął ...”, gdzie brak elementu „syn” w wersji polskiej brzmi dość dziwnie. Poza tym uważam, że doktorant wykazał się znakomitą wiedzą filologiczną i świetną znajomością języka bradź. Pewne wątpliwości może jeszcze budzić brak refleksji nad możliwym użyciem czasu teraźniejszego jako *praesens historicum* – np. VB w. 15 na stronie 132 *sājai* 'ustanawia' (a może „ustanowił, zbudował”) czy też interpretacja niektórych absolutiwów jako imiesłowów współczesnych, a nie uprzednich albo nawet zdań czasowych (które są bardziej naturalne dla polskiej składni) – w tym samym fragmencie *lakhi* 'widząc' (a może „zobaczywszy” albo

„kiedy zobaczył”) czy też we fragmencie VB, w. 29 *sunī sunī ... samujhi* ‘słyszac, ... pojmuje’ (a może kiedy usłyszał pojął i dlatego teraz tworzy *karata*). Tutaj jednak, śmiem twierdzić, że mogłyby się przydać nieco bardziej wyspecjalizowane narzędzia z lingwistyki tekstu czy analizy dyskursu, ponieważ *tekstura* (choć oczywiście nie tekstura w znaczeniu lingwistycznym) operuje na zbyt dużym poziomie uogólnienia.

Ponadto doktorant na stronie 149 zadaje sobie pytanie o formę *ṭhāne*, która interpretuje jako *subiunctivus presentis*. Jest to oczywiście możliwa interpretacja, ale niekończenie jedyna. Czasami w czasie przeszłym czasownik tranzytywny może pozostawać w związku zgody z podmiotem i takie rozwiązanie nie daje się tu wykluczyć. Podobne wątpliwości budzi we mnie interpretacja formy *karhe* (s. 152).

Ale oczywiście tekst Bhuszana w wielu miejscach daje się odczytać na wiele sposobów i doktorant ma tego świadomość. I trzeba przyznać, że mgr Borek znakomicie radzi sobie z meandrami tekstu, analizując figury poetyckie (np. figury: *vyatirek* s. 151-152 czy *asambhav* s. 153). Bardzo istotne w toku dalszej analizy jest podkreślenie sekwencjonalności strof. Zgadzam się całkowicie z doktorantem, że nie należy od razu utożsamiać występowania *perfectum* z *res gestae*, ale zauważone korelacje są oczywiste. Mgr Borek zauważa, iż z jednej strony mamy nagromadzenie form *perfectum* we fragmentach będących opisami historycznymi, z drugiej zaś przerywanie łańcuchów przyczynowo-skutkowych różnymi figurami (vide znakomita analiza figury *apahnuti* s. 167-169 wplatającej wątek anegdotyczny).

Uważam, że cały rozdział III jest popisem wirtuozerii filologicznej doktoranta. Choć miejscami nieco chaotyczny, jawi się jako wyjątkowo udana próba analizy dzieła Bhuszana pod kątem tekstury gramatycznej i stylistycznej. Doktorant posiadał umiejętność bliskiego czytania, jest uwrażliwiony na sygnały zawarte w archaicznym tekście, które dotyczą różnych rejestrów. W tym sensie starał się niejako zrekonstruować wrażliwość owego hipotetycznego *native speaker*, który rozumiał niuanse tekstu w siedemnastowiecznym języku bradź.

Tej wielopoziomowości zabrakło niestety w analizach poświęconych ‘hojności’ (rozdział IV) oraz ‘królewskości’ (rozdział V). Co więcej, dwa ostatnie rozdziały pracy, choć niezwykle cenne z punktu widzenia analizy ważnych motywów poetyckich są w pewnym sensie oderwane od poprzedniego rozdziału i wydają się być bardzo luźno związane z

metodologią *tekstury* dominującą w pracy. Niewątpliwie doktorant wykazuje się dużą erudycją, analizując motywy hojności oraz królewskość, jednakże wydaje mi się, że w kontekście tekstury gramatycznej, można tu było kontynuować wątek użycia form *perfectum*.

Doktorant pisze w sposób jasny, dość precyzyjny i bardzo dobrą polszczyzną naukową. Kompozycja pracy nie budzi żadnych wątpliwości. W toku lektury zauważyłem zaledwie kilka drobnych niedociągnięć, które jednak nie wpływają na moją jednoznacznie pozytywną ocenę rozprawy. Na przykład wyraz *historia* pochodzi od greckiego *ιστορία* 'historia' z przydechem mocnym nad jotą a *rerum gestarum* to dwa genetywy, więc ich użycie w formie nominatiwu nie jest właściwe (np. na s. 168 „celem ich kompozycji było zwrócenie uwagi odbiorcy na bliżej sprecyzowane *rerum gestarum*”).

Reasumując, uważam, że rozprawa mgra Borka pt. **Bhuszan Tripathi i historyczna pragmatyka dworskiej kultury literackiej języka bradź w państwie Marathów (XVII w.)** jest wyjątkowo wartościową pracą dojrzałego filologa. Przy zastosowaniu metodologii *tekstury* doktorantowi udało się z dużym powodzeniem odnaleźć w dziele Bhuszana elementy historii, mimo iż gatunkowo dzieło poety przynależy do gatunku podporządkowanego funkcjom estetycznym. Przekonywująco wykazał, że poezja kunsztowna była jednym z instrumentów sankcjonowania i utrzymywania władzy. Mgr Borek okazał się specjalistą, obiektywnym badaczem wolnym od wpływów ideologicznych.

Uważam, iż rozprawa mgra Borka zasługuje na wyróżnienie. Po naniesieniu nieznacznych poprawek, powinna ona zostać opublikowana najlepiej w języku polskim i angielskim. Stanowi ona istotny przyczynek do badań nad literaturą, historią Indii oraz językiem bradź.

Wnoszę zatem o dopuszczenie mgra Borka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kryzof SKL